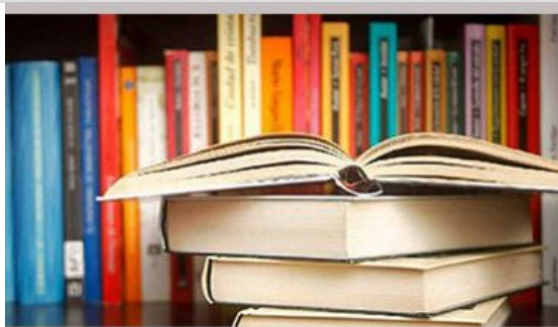

Novetats documentals de Recerca i Universitats

Departament de Recerca i Universitats
Abril 2023 #Sant Jordi 2023

SANT JORDI 2023: un any més,
especial llibres de divulgació!

[Llegiu-ne més](#)

Divulgació científica

L'emergència climàtica a
Catalunya : revolució o col·lapse

Vilanova, Santiago. Barcelona:
Edicions 62, març del 2021. 326
pàgines. ISBN: 9788429779417.

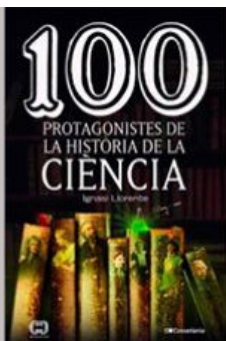
[Llegiu-ne més](#)

A natural history of the future :
what the laws of biology tell us
about the destiny of the human
species

Dunn, Rob. Londres: Basic Books,
2022. 306 pàgines. ISBN:
9781399800143.

[Llegiu-ne més](#)

100 protagonistes de la història de la ciència

Llorente, Ignasi. Valls: Cossetània

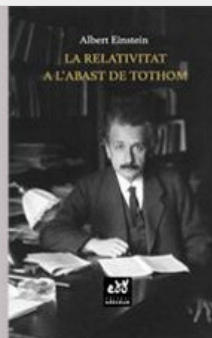
Edicions, novembre del 2022. 125 pàgines. ISBN: 9788413562278.

[Llegiu-ne més](#)

La relativitat a l'abast de tothom

Einsten, Albert. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum, 131 pàgines ISBN: 9788494756641.

[Llegiu-ne més](#)

Rara avis. La insòlita vida de Jordi Sabater i Pi

Deamo, Raül. Alba, Tyto. Sant Cugat del Vallès: Símbol Editors, 2023. 100 pàgines ISBN: 9788418696169.

[Llegiu-ne més](#)

Las inteligencias múltiples: la teoría en la práctica

Howard, Gardner. Barcelona: Paidós, octubre de 2019. 427 pàgines. ISBN: 9788449336256.

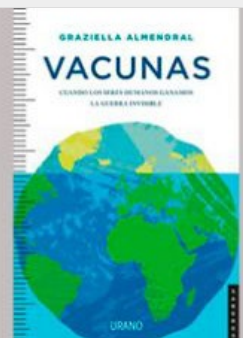
[Llegiu-ne més](#)

Vacunas. Cuando los seres humanos ganamos la guerra invisible

Almendral, Graziella. Madrid: Ediciones Urano, 2021. 237 pàgines. ISBN: 9788417694333.

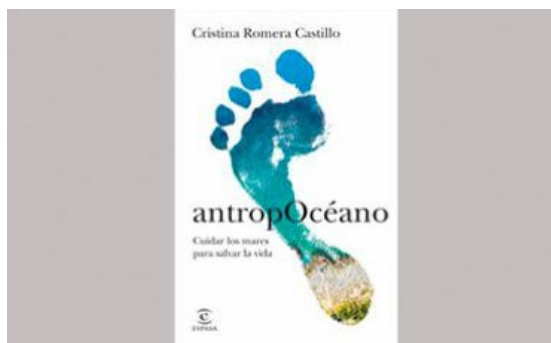
[Llegiu-ne més](#)

AntropOceáno. Cuidar los mares para salvar la vida

Romera Castillo, Cristina. Barcelona : Espasa, [2022]. 254 pàgines. ISBN: 9788467065855.

[Llegiu-ne més](#)

Quan Albert Einstein passejà per la Rambla (1923)

Roca Rosell, Antoni. Barcelona: Oficina de Publicacions Acadèmiques Digitals de la UPC, 2023. 216 pàgines. ISBN: 9788419184665.

[Llegiu-ne més](#)

Darrers butlletins electrònics publicats

- [Butlletins Recercat](#)
- [Butlletins AQU Catalunya](#)
- [Els Doctorats Industrials](#)

Revistes especialitzades

Accediu a les [revistes especialitzades](#) a les que està subscrit el Departament de Recerca i Universitats. Podeu consultar-hi els exemplars publicats i rebuts, els sumaris dels darrers números i el tipus de subscripció que tenim. Si us interessa algun article en particular, escriviu-nos un correu a biblioteca.recercaiuniversitats@gencat.cat

Més informació

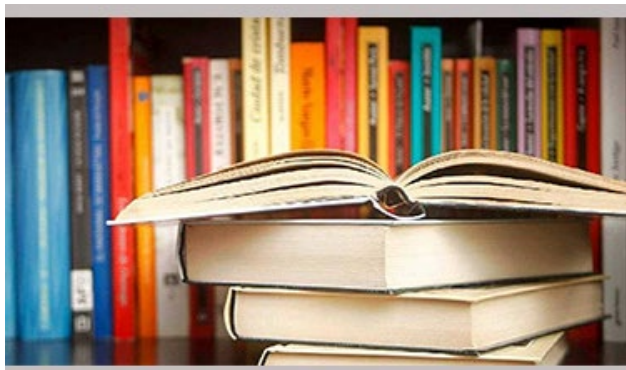
- [Condicions de préstec](#)
- [Biblioteca Departament Recerca i Universitats](#)

[Alta](#) [Baixa](#) [Contacte](#)

ISSN: 2462-5426

SANT JORDI 2023: un any més, especial llibres de divulgació!

Aquest número del butlletí Novetats documentals de Recerca i Universitats corresponent al mes d'abril de l'any 2023 conté, de manera monogràfica, 9 ressenyes de llibres d'aquest àmbit fetes per persones que treballen al Departament de Recerca i Universitats, que els han llegit i hi han volgut col·laborar. Des de fa poc, hem renovat l'apartat de la **Biblioteca** del web del Departament de Recerca i Universitats i, entre d'altres, hi hem incorporat una pàgina on trobareu les darreres **adquisicions de llibres** que hem incorporat, tant de divulgació científica com de la nostra temàtica especialitzada, per si voleu demanar-ne algun en **préstec**.

Així doncs, un any més, des d'aquest butlletí contribuïm a aconseguir que, entre els llibres que trieu els nostres lectors per comprar o llegir per Sant Jordi, n'hi hagi també de divulgació científica i us n'oferim, comentats, uns quants exemples. Veureu com, a la vegada que passeu una bona estona llegint, aprendreu coses noves, les entendreu i perdreu la por a llegir ciència!

L'emergència climàtica a Catalunya : revolució o col·lapse

Vilanova, Santiago. Barcelona: Edicions 62, març del 2021. 326 pàgines. ISBN: 9788429779417.

El canvi climàtic és més mortal que el coronavirus. Aquesta frase, pronunciada pel secretari general de l'ONU, Antonio Guterres, apareix a la primera pàgina del llibre de Santiago Vilanova i és un preludi de la temàtica que tracta aquesta obra. L'emergència climàtica a Catalunya: revolució o col·lapse està dedicat a analitzar els efectes del canvi climàtic a Catalunya i quina és la relació de la crisi ecològica actual amb la pandèmia de la covid-19.

Que els efectes del canvi climàtic són cada cop més evidents s'està comprovant arreu del planeta. A Catalunya, concretament, en podem veure alguns exemples amb la desaparició d'alguns litorals o l'actual sequera. La pandèmia de covid-19 tampoc ha ajudat a mitigar aquest escenari i, de fet, si la situació empitjora és bastant probable que puguin aparèixer noves pandèmies i que la situació es repeteixi.

El llibre està dividit en tres parts. La primera part parla del col·lapse i de com l'escalfament del planeta afecta directament el territori de Catalunya: més incendis, menys pluges, pujades del nivell del mar, desaparició de la biodiversitat, etc. La segona se centra en el paper que tenim tots nosaltres com a societat civil per fer front a aquesta amenaça, i cita i analitza, entre altres, els moviments ecologistes més recents i mediàtics, com els Friday for Future de l'activista Greta Thunberg i l'Extinction Rebellion. També hi trobarem capítols destinats al cotxe elèctric i a la banca ètica, entre d'altres.

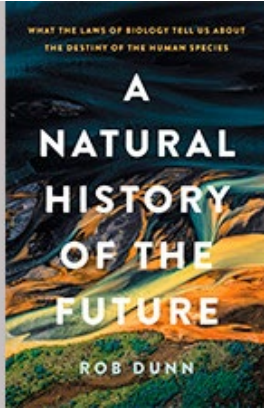
És especialment interessant la tercera i darrera part del llibre, que se centra en el que l'autor anomena el "desgovern de la crisi climàtica". Tot i els missatges, informes i accions d'experts i científics d'arreu del món, Catalunya és a la cua quant a polítiques contra el canvi climàtic, una realitat que no és nova i que és herència dels diferents símbols polítics que l'han dirigit. En aquest sentit, l'autor expressa que és necessària una nova orientació política, centrada en les necessitats reals del territori a nivell climàtic i que estigui lliure d'interessos electorals i partidistes. Santiago Vilanova apel·la la nostra consciència climàtica i ens en fa partícips, ja que sense la societat civil no hi haurà transició ecològica.

Santiago Vilanova és periodista, escriptor i consultor ambiental. És llicenciat en ciències de la informació per la Universitat Autònoma de Barcelona, ha estat membre de nombroses plataformes ambientals nacionals i internacionals i va ser cofundador del partit Els Verds-Alternativa Verda, a més d'haver escrit una llarga llista de llibres relacionats amb les ciències ambientals a casa nostra.

Comentari: Marc Viladrich. Publicacions i Biblioteca. Gabinet Tècnic

A natural history of the future : what the laws of biology tell us about the destiny of the human species

Dunn, Rob. Londres: Basic Books, 2022. 306 pàgines. ISBN: 9781399800143.

En aquesta obra, el biòleg Rob Dunn argumenta que, en lloc de qüestionar-nos si la natura ens sobreviurà, és millor preguntar-nos si sobreviurem a la natura. Malgrat els nostres millors esforços per controlar el món biològic, la vida té les seves pròpies regles i cap manipulació humana no pot reescriure-les. En aquest sentit, l'autor esmenta diverses lleis fonamentals de l'ecologia, l'evolució i la biologia en general, i ens mostra per què no es pot aturar la vida. Retenim els nostres cultius en camps monocultius i trobem una nova vida emergint per atacar-los. Aboquem residus tòxics i sorgeixen microbis per colonitzar-los. Construïm dics que frenen els rius que es colen pels seus murs... I, fins i tot, al metro de Londres apareix una nova espècie de mosquit, que aprofita un hàbitat aparentment inhòspit. La metàfora va més enllà de l'epidemiologia, que estudia l'aparició de malalties i altres característiques relacionades amb la salut en poblacions humanes i animals en relació amb el medi. La naturalesa avança sense parar, envaeix... Si continuem intentant controlar i matar la vida al nostre voltant, afavorirem l'origen de determinats grups d'espècies resistents a antibiòtics, vacunes, pesticides, etc. Si no tenim cura, les espècies que evolucionin entre nosaltres poden esdevenir perilloses i escapar al nostre control. Allà on podem preveure l'evolució podem jugar amb avantatge, però hi ha escenaris que poden escapar a la nostra predictibilitat. Si les abelles i altres insectes pol·linitzadors s'extingeixen, com es pol·linitzaran les flors, els arbres i els cultius? Pot l'ús de les abelles robot rescatar-nos d'això?

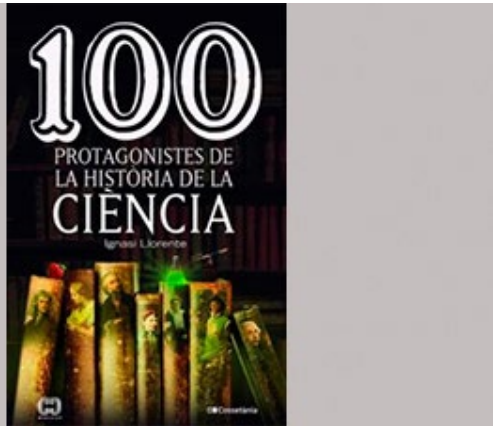
Així, l'autor ens planteja diversos exemples i escenaris on mostra una visió del futur biològic i els reptes que podrien afrontar les properes generacions. En resum, un relat molt interessant que ens pot ajudar a entendre la diversitat de la vida i el nostre futur com a espècie. Si la humanitat vol sobreviure en un planeta fràgil ha d'entendre les seves lleis i obeir-les.

Comentari: Anna Catalan. Subdirecció General de Polítiques Sectorials, Científiques i Tecnològiques. Direcció General de Recerca

El llibre està disponible per demanar-lo en préstec i consultar-lo a la Biblioteca d'Universitats i Recerca.

100 protagonistes de la història de la ciència

Llorente, Ignasi. Valls: Cossetània Edicions, novembre del 2022. 125 pàgines. ISBN: 9788413562278.

Llegint aquest llibre adquirim una visió completa i global de l'avenç del coneixement que els humans hem anat conquerint al llarg del temps, a partir de 100 biografies dels principals protagonistes de la història de la ciència. Aquesta visió l'adquirim de manera sintètica i amena. La tria d'aquests 100 protagonistes evidentment la fa l'autor, i ja ens adverteix en el pròleg que és una tria subjectiva, com totes les tries, i que és el que li ha estat més difícil.

El llibre segueix un ordre cronològic i es dedica una pàgina (o dues, pel cap alt) a cada personatge, ja siguin científics o filòsofs de la natura. Tots els capítols són encapçalats pel nom del personatge i les dates i llocs de naixement i mort. Però com tots els llibres d'aquesta col·lecció, es poden llegir els capítols de manera independent. De cada personatge l'autor ens explica, amb un llenguatge planer, quines han estat les seves contribucions principals a la ciència, tant si s'han materialitzat en descobriments, teories, teoremes o invents exitosos i encara vigents com si, amb el temps, han esdevingut falsos però han contribuït a l'avenç posterior.

A més, descobrim aspectes col·laterals de la vida d'aquests personatges que ens els fan més propers i fan que anem adquirint els coneixements de manera amena. Per exemple, sabem que Tales de Milet anava brut i que ja va aprofitar els seus coneixements en meteorologia per estafar els seus contemporanis; que la primera teoria musical de la història la va formular l'escola pitagòrica al segle VI abans de Crist; que ja fa 2.500 anys Mo Tzu va proposar un mètode per prevenir-nos de les fake news; que un fill de Max Planck va ser executat pel nazisme; que la vida privada de Charles Darwin va ser ben avorrida; que en l'acord prematrimonial de Pierre Curie i Marie (Sklodowska) Curie hi deia que, en cas de tenir fills, se'n faria càrrec el pare de Pierre, i així Marie no veuria truncada la seva carrera; que Jane Godall va obtenir un doctorat per la Universitat de Cambridge sense haver cursat abans cap llicenciatura... i moltes altres curiositats.

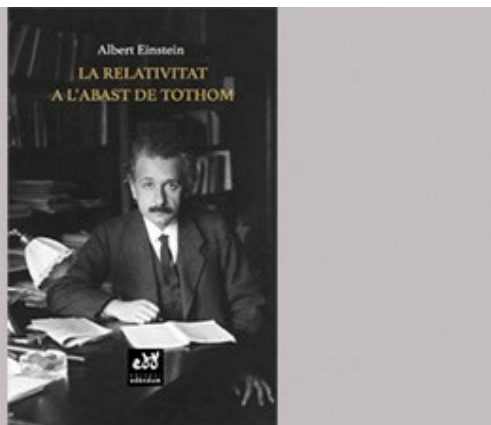
És un llibre escrit des de la perspectiva que dona poder escriure sobre el passat, posant en valor les circumstàncies que hi havia quan es feien els descobriments que es relaten. Per exemple, tots els avenços en matemàtiques fets pels grecs se'ns recorda sovint que van ser fets sense conèixer la numeració hindu-àrab, amb els números anotats amb lletres.

Es valora l'esforç per incloure-hi científics no europeus o de l'entorn del Mediterrani, i també dones, ja sigui les que tenen un nom propi més conegut, en capítols independents (com és el cas de Tapputi- Belatekallim, Hipàcia d'Alexandria, Lise Meitner, Jane Godall o Rita Levi Montalcini) o les que comparteixen capítol amb els seus marits o parents masculins, al seu torn científics eminents, amb qui van compartir descobriments i que sovint no són tant conegudes. Per exemple, la matemàtica Teano de Crotona (dona de Pitàgores), Marie- Anne Paulze (dona de Lavoisier) o Caroline Herschel (germana de William Herschel).

Ignasi Llorente, metge que es dedica a la comunicació, ha publicat altres llibres de divulgació científica com "La història de la Ciència com mai te l'havien explicat" (2018, Angle Editorial) o "Els robots prefereixen el jazz"(2021, Capital Books).

La relativitat a l'abast de tothom

Einsten, Albert. Santa Coloma de Queralt: Obrador Edèndum, 131 pàgines ISBN: 9788494756641.

L'any 1917, un físic nominat al premi Nobel publicà un assaig breu però extraordinari, ple d'idees lluminoses sobre l'espai, el temps i l'univers. La relativitat a l'abast de tothom fou la primera exposició accessible d'una teoria revolucionària que avui, més de cent anys després, constitueix una part essencial del nostre coneixement del món físic. Albert Einstein (1879-1955) no era encara una celebritat mundial, i Europa estava sumida en una gran guerra.

Una dècada de treball i discussió amb amics i col·legues havia culminat a Berlín amb la formulació de la relativitat general, i immediatament decidí escriure un llibre per posar la nova teoria a l'abast de tothom. «Si no ho faig —digué—, no l'entendran, tan senzilla com és en el fons». Amb aquestes paraules, adreçades al seu amic Michele Besso (1873-1955), Einstein no ironitzava pas, perquè la relativitat es basa en raonaments sensibles, lligats a la percepció comuna del moviment i la gravetat. Podem percebre el moviment uniforme? Com experimenta el pes una persona que cau? Reflexionar sobre aquestes preguntes simples fou el primer pas per capgirar tot allò que havíem après o creïem saber sobre la llum i l'univers.

La primera part del llibre està dedicada a l'anomenada relativitat especial, i tracta qüestions com ara el contingut físic de les proposicions geomètriques, el sistema de coordenades de Galileu, el concepte de temps en la física, la relativitat de la simultaneïtat i del concepte de distància especial, la transformació de Lorentz, l'experiment de Fizeau i l'espai quadridimensional de Minkowski.

La segona part de l'obra està dedicada a la relativitat general. Einstein hi descriu les característiques principals del camp gravitatori i parteix de la igualtat de les masses inercial i gravitatòria com a argument a favor del postulat de la relativitat general per acte seguit analitzar fins a quin punt són insatisfactoris els fonaments de la mecànica clàssica i els de la relativitat general. A continuació exposa per quin motiu el continu espaciotemporal de la relativitat especial és euclidià mentre que el de la relativitat general és no-euclidià, per acabar encarant la solució al problema de la gravitació a partir del principi de relativitat general.

En la tercera part (la més breu del llibre), Einstein ens obsequia amb algunes consideracions sobre l'Univers com un tot que incideixen en les dificultats cosmològiques de la teoria newtoniana i en la possibilitat d'un món finit i tanmateix no limitat. Complementen l'obra cinc apèndixs que, en un to molt divulgatiu, expliquen les transformacions de Lorentz, l'espai quadridimensional de Minkowski i l'estructura de l'espai en la relativitat general.

L'edició i la traducció d'aquesta obra han estat a cura de Xavier Roqué, historiador de la ciència i professor de la Universitat Autònoma de Barcelona, que en el pròleg del llibre explica que Einstein «no fomentava la diferenciació entre ciència i humanitats», sinó que «concebia l'exposició de les seves idees com un deure intel·lectual i social». Així, l'obra conté un relat personal i immediat sobre el procés de creació científica, en què les idees apareixen «en l'ordre i el context en què foren concebudes». De fet, segons Roqué, Einstein havia elogiat els autors capaços de permetre al lector «experimentar el plaer de la recerca i del descobriment, el curs viu del pensament, comprendre amb claredat les circumstàncies que determinaren la tria d'un camí abans que cap altre», i per aquest motiu, mentre gaudim de la lectura d'aquest breu llibret, acompanyem el seu autor en un camí de descobriment i emoció intel·lectual.

Comentari: Xavier Lasauca i Cisa. Servei de Planificació i Gestió de l'R+D. Direcció General de Recerca.

Rara avis. La insòlita vida de Jordi Sabater i Pi

Deamo, Raül. Alba, Tyto. Sant Cugat del Vallès: Símbol Editors, 2023. 100 pàgines ISBN: 9788418696169.

La novel·la gràfica *Rara avis. La insòlita vida de Jordi Sabater Pi*, de Raül Deamo (guionista) i Tyto Alba (dibuixant), es va presentar a la Universitat de Barcelona el passat mes de desembre, l'any en què es va commemorar el centenari del naixement de Sabater Pi. L'obra narra l'apassionant història del primatòleg que va descobrir el Floquet de Neu i en reivindica la figura de científic autodidacta i el seu important llegat. Ho fa a partir de les explicacions de diverses persones que el van conèixer (com ara el seu fill Oriol, deixebles i col·laboradors seus, experts en Guinea, etc.) i de tot un seguit de fotografies i dibuixos del mateix Sabater Pi, així com de correspondència personal. Tots aquests elements aporten valor documental al còmic.

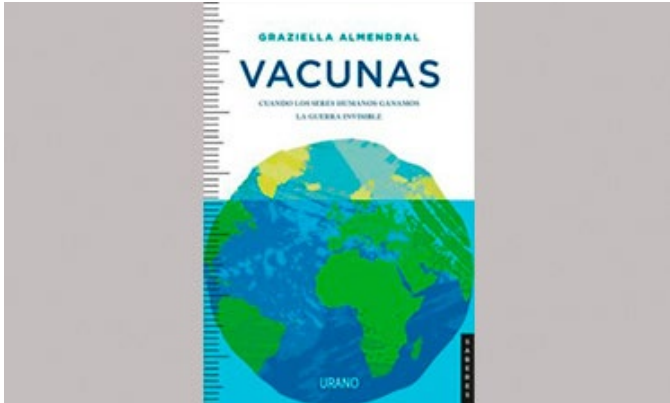
Primatòleg, etòleg, etnòleg i doctor en Filosofia i Lletres, en l'especialitat de psicologia, Sabater va ser el primer de descriure noves espècies de primats i el descobridor de diversos comportaments culturals relacionats amb aquestes espècies. Va iniciar-se en l'etologia i l'antropologia durant la seva estada a l'antiga colònia espanyola de Guinea Equatorial entre els anys 1940 i 1969, on va començar les seves recerques de camp, que el van portar a ser considerat una de les primeres autoritats mundials en l'estudi dels primats en estat natural, dels amfibis i d'algunes aus africanes. A l'Àfrica també va aprendre la llengua dels indígenes fang i la seva cultura. Pel que fa a la troballa de Floquet de Neu, la considerava una anècdota mediàtica que va eclipsar els seus valuosos descobriments científics.

A més de publicar, entre d'altres, una obra de referència com ara *El chimpancé y los orígenes de la cultura*, cal destacar també que Sabater Pi va ser un excel·lent il·lustrador de la natura; l'any 2000 va donar a la Universitat de Barcelona, concretament al CRAI de Belles Arts, el seu arxiu personal, que incloïa la seva obra científica i gràfica i la seva biblioteca especialitzada. Es tracta d'una col·lecció amb més de 2.000 dibuixos, aquarel·les i apunts al natural que també conté llibres, revistes, cartes i objectes etnològics africans.

Comentari: Xavier Lasauca i Cisa. Servei de Planificació i Gestió de l'R+D. Direcció General de Recerca.

Vacunas. Cuando los seres humanos ganamos la guerra invisible

Almendral, Graziella. Madrid: Ediciones Urano, 2021. 237 pàgines. ISBN: 9788417694333.

Si tens curiositat per saber què hi ha darrere les vacunes i quina ha estat la història de la lluita de l'espècie humana contra les malalties infeccioses (inclosa la més propera, la provocada pel virus SARS-CoV-2), t'agradarà aquest llibre perquè s'hi descriuen de manera clara, molt divulgativa i amena els descobriments científics i les històries del descobriment de moltes de les vacunes actuals i de les maneres d'immunitzar la població que s'utilitzen actualment. La informació fidedigna sobre les pandèmies passades, actuals i futures que conté el llibre ens l'ofereixen viròlegs, immunòlegs i epidemiòlegs de tot el món a qui cita l'autora perquè els ha entrevistat per fer el llibre.

El llibre ens apropa els científics que hi ha hagut darrere les investigacions i experiments que han donat com a resultat les vacunes i ens explica, a mode d'aventura, trets de les seves històries personals i de les seves lluites amb governs o amb col·legues per poder demostrar allò en què creien. Es fa interessant conèixer què ha mogut a actuar a aquestes persones i com ho han fet. Per exemple, m'ha agradat conèixer amb detalls, per mi desconeguts fins ara, com es va fer pública la seqüència del genoma del SARS-CoV-2 i com en 325 dies es va obtenir la vacuna contra la COVID-19, quan en condicions normals el desenvolupament d'una vacuna pot tardar 20 anys. Especialment m'ha agradat conèixer els noms i trajectòries de les persones protagonistes (moltes de sexe femení), més enllà dels noms de les empreses que han donat nom a les vacunes i que tots coneixem.

Amb l'autora visitarem els espais més emblemàtics per als virus, com el Centre de Control de Malalties d'Atlanta, on es guarden els més letals, o els boscos d'Uganda, que són el reservori natural de molts d'ells, i aprendrem les seves estratègies per escampar-se. També ens adonarem de quina hauria de ser la resposta de la població humana davant una futura epidèmia i quines accions hauríem de fer per prevenir més pandèmies.

Per si algú alguna vegada també ha dubtat sobre la "bondat" de les vacunes o de la manera d'obtenir-les, cosa que no és tan infreqüent en el nostre entorn, el llibre mostra amb els fets que relata que darrere de cada una d'aquestes vacunes hi ha molts anys de ciència, recerca i coneixement i que, per aprovar-les, el procediment és llarg i segur. L'autora defensa que en una pandèmia la prioritat és tenir vacunes per a tothom, que s'ha de transferir el coneixement i que en aquests casos cal supeditar les patents al bé comú i global, però també ens fa veure que no tot es pot reduir al negoci d'algunes empreses (encara que sigui cert que en facin), com molta gent creu.

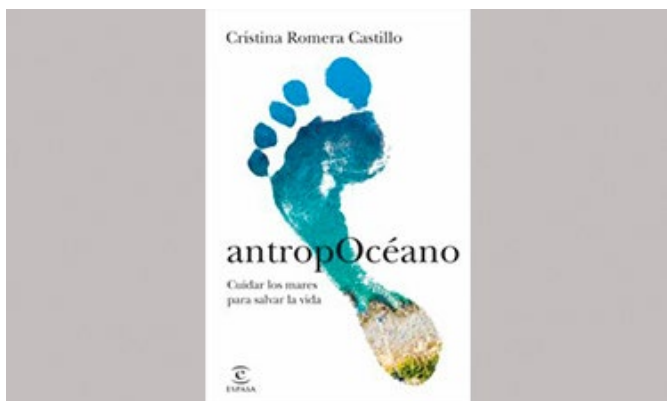
El llibre posa molt èmfasi en el concepte de salut global per acabar amb les pandèmies. Aquesta salut global inclou tant la necessitat que hi hagi prou vacunes accessibles per a tothom (no s'hi val que unes parts del món estiguin ben immunitzades i cobertes mentre d'altres no tenen prou vacunes per immunitzar la seva població) com el convenciment que la salut humana és fortament dependent de la salut animal i de la salut de l'entorn i que, per tant, cal preservar-les.

Graziella Almendral és periodista científica, directora del programa Indagando TV, coneguda analista sobre la COVID-19 i presideix la Asociación Nacional de Informadoras de Salud (ANIS)

Comentari: Blanca Ciurana. Publicacions i Biblioteca. Gabinet Tècnic

AntropOcéano. Cuidar los mares para salvar la vida

Romera Castillo, Cristina. Barcelona : Espasa, [2022]. 254 pàgines. ISBN: 9788467065855.

El títol i subtítol d'aquest llibre ja ens dona una alerta abans d'iniciar la lectura que cal fer alguna acció humana per preservar la vida tal com la coneixem.

Tanmateix, aquest llibre va molt més enllà. D'una manera entenedora, planera i molt didàctica, ens il·lustra en coneixements sobre el cicle dels oceans, el cicle de l'oxigen que respirem, i que ens sorprendrà copsar que ve de tan lluny en el temps. Ens endinsarà en la importància que té el funcionament de l'oceà, tan internament com externa, com és l'augment d'un grau o més de temperatura, i coneixerem etapes de l'era humana en què això s'ha produït i com ens hem adaptat i readaptat als canvis climàtics.

Farem els possibles viatges i recorreguts diversos que pot fer un àtom de carboni, segons amb quin component s'associï. Sabrem dels corrents marins, utilitzats per a la navegació i assentaments dels vikings, i dels polinesis, experts en la navegació, observació i interpretació del so de les onades. I ens sorprendrà saber com una empresa de cerveses va utilitzar els corrents marins com a recurs publicitari.

L'autora ens parla de la incidència de la petjada humana en els mars. Com la contaminació acústica generada pels grans vaixells afecta la supervivència dels animals marins, inclosos els de les aigües abissals. Ens explica la petjada mediambiental de la pesca salvatge i de l'aqüicultura, la necessitat de creació i protecció de les àrees marines, de les quals tots sortim beneficiats. I ens farà saber que la més gran migració es produeix, de manera vertical, cada vespre mitjançant milions d'organismes microscòpics que viuen als oceans. Sabrem de l'existència de boscos marins formats per corals, alguns fixos i d'altres que es balancegen, els quals allotgen multitud d'espècies. Els corals, que són animals de creixement lent, poden arribar a ser centenaris i fins i tot mil·lenaris, segons les espècies.

Un llibre de divulgació científica pensat per atrapar el lector des del primer moment, des de les primeres línies. I de ben segur que, quan arribeu al final de la seva lectura, us haureu adonat que l'heu llegit amb gran plaer.

Comentari: Anna Lahosà. Servei d'Ordenació i Programació Universitària. Direcció General d'Universitats

Quan Albert Einstein passejà per la Rambla (1923)

Roca Rosell, Antoni. Barcelona: Oficina de Publicacions Acadèmiques Digitals de la UPC, 2023. 216 pàgines. ISBN: 9788419184665.

Quan Einstein passejà per la Rambla (1923) analitza la setmana que Einstein passà per Catalunya, a l'inici de la gira que el savi alemany va fer per l'Estat espanyol i que també va arribar fins a Madrid i Saragossa. L'autor del llibre és Antoni Roca Rosell, professor d'Història de la Ciència i de la Tècnica a la Universitat Politècnica de Catalunya i un dels fundadors de la Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, filial de l'Institut d'Estudis Catalans i de la qual va ser president entre el 1993 i el 2009. La invitació d'Einstein provingué de la Mancomunitat de Catalunya i l'Institut d'Estudis Catalans. Els Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i Intercanvi de la Mancomunitat de Catalunya van ser una iniciativa del Consell de Pedagogia de la Mancomunitat destinada a l'intercanvi de professors entre els centres dependents de l'entitat (en realitat, de la Diputació de Barcelona) i universitats estrangeres. Fou el matemàtic, físic i enginyer Esteve Terradas (un dels sis millors caps del món, segons Einstein), en qualitat de responsable dels cursos de ciències físico-matemàtiques, qui convidà Einstein a Barcelona. Gràcies a aquests cursos, científics com ara el matemàtic italià Tullio Levi-Civita (gener 1921) o els físics alemanys Hermann Weyl i Arnold Sommerfeld (març 1922) també impartiren conferències a la Ciutat Comtal.

A més de Terradas, l'enginyer químic Casimir Lana i l'enginyer industrial Rafael Campalans, tots tres germanoparlants, actuaren d'amfitrions d'Einstein durant la seva estada a Barcelona. En el marc d'aquests cursos, Einstein va impartir tres conferències a la Diputació sobre relativitat especial i general. Tot i que les conferències anaven destinades a un públic especialitzat, molts assistents van omplir la sala de gom a gom només per veure'l i sentir-li la veu, malgrat que calia pagar 25 pessetes de l'època per fer-ho. La Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (RACAB) va ser l'escenari d'una altra conferència, més assequible que l'anterior, en aquest cas sobre els aspectes cosmològics derivats de la teoria de la relativitat. La presència d'Einstein suscità un gran interès públic, amb el protagonisme de molts enginyers i arquitectes, persones amb formació científica que creien fermament en la necessitat de la recerca. El pas d'Einstein per Barcelona representà un impuls que, per les circumstàncies del país, no fructificaria fins a dècades més tard. Einstein, per la seva banda, quedà impressionat per com els catalans defensaven el seu patrimoni cultural.

A més d'un pròleg signat per l'historiador de la ciència i professor de la Universitat de Boston Thomas F. Glick, el llibre s'estructura en sis capítols que donen una visió detallada de la visita que va fer Albert Einstein a Catalunya, tant des del punt de vista personal com social i acadèmic: «El coneixement de les aportacions d'Einstein a Catalunya (1908-1923)»; «Les invitacions» (sobre el procés d'invitació d'Einstein a Barcelona, que transcorre entre 1920 i 1923); «El dia a dia a Barcelona» (dietari de la visita entre el 22 de febrer i l'1 de març de 1923); «El sopar a Can Campalans» (sobre el sopar relativista que va tenir lloc al domicili de Rafael Campalans); «La petjada de la visita d'Einstein» (principalment a través de la premsa), i «Einstein regionalista?» (sobre l'acostament d'Einstein a un nacionalisme progressista, com el d'algunes personalitats que l'havien convidat). A més, l'obra compta amb una completa bibliografia sobre la visita del geni alemany al nostre país, i tot un seguit d'annexos amb documents i articles publicats durant aquells dies a La Veu de Catalunya, La Publicitat, La Vanguardia i altres mitjans de comunicació d'aquella època, extrets de l'hemeroteca.

L'obra, consultable en accés obert, forma part de la nova col·lecció de llibres «Societat UPC», que edita la Universitat Politècnica de Catalunya i que té com a objectiu publicar i donar a conèixer el passat, el present i el futur de la UPC i el seu arrelament en les ciutats i els pobles de Catalunya.